

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА І ДЕРЖАВИ

Семко М.О.

НТУ «ХПІ», м. Харків

За своїм станом сучасна національна юриспруденція нагадує немовби повислу в повітрі будову без твердих підвалин. Через це актуальними стають усвідомлення необхідності перегляду попередньої світоглядної доктрини, пошуки нових соціально-філософських парадигм, плюралізація методологічних підходів до розв'язання філософсько-правових проблем. Українські філософи та політичні діячі внесли значний внесок у розробку як загальної проблематики філософії права, так і конкретних її питань.

Розгляд еволюції вітчизняної філософії права доцільно розпочинати з творчості Г. Сковороди як засновника класичної української філософії. Сковорода не залишив систематизованого дослідження з проблеми філософії права. Правові проблеми розпорошені у його філософських творах, особливо у творах останнього періоду життя. Виходячи із установок кордоцентризму, тобто визнання природи джерелом людини, бога як закономірності у природі, розуму як основного знаряддя пізнання людини, філософ розглядав і проблеми права.

Грунтовна розробка інституту прав людини (економічні, політичні, соціальні, культурні аспекти) належить М. Драгоманову, погляди якого формувалися під впливом Гроція, Спінози, Локка. Вчений не залишив жодної праці, в якій би систематично та повно були б викладені думки про право. І все ж текстологічний аналіз теоретичної спадщини великого мислителя дозволяє вирізнити концептуальне ядро його розробок в галузі права – це проблема прав людини. У “Старих Хартіях вольностей” (1895р.) Драгоманов простежує виникнення та розвиток понять прав людини, свободи, рівності перед законом. Для Драгоманова ідея прогресу пов'язана з правами людини: “Оглядаючи важливий шлях людей до всебічного і вільного розвитку людської особистості, історик відноситься благородно до всього, що розширює свободу особи, чим би воно не було викликано”. Дуже актуальна сьогодні думка Драгоманова про стан громадянської свідомості українського суспільства. Вчений справедливо зауважував, що рівень розвитку, якого досягла Європа, був зумовлений насамперед “упорядкованою, зтяжною” працею – “тихою і гострою”, а також послідовним зростанням активності громадянського життя. Саме спираючись на “верстви громади”, можна забезпечити історичний поступ “державного, громадянського, господарського, розумового” життя суспільства.

Цікаві філософсько-правові ідеї в цей період знаходимо в науковій спадщині І. Франка, зокрема у його працях “Мислі об революції в історії людськості”, “Історія однієї конфіскації”, “Що таке поступ?”, “Дві конституції”. Філософсько-правові проблеми він вирішував виходячи із загальної теорії еволюції, яку розумів як діалектичний процес, властивий і природі, і суспільству, виступав проти необмеженої монархії.

У XIX столітті набувають поширення ідеї історичної школи у праві. Філософською основою цієї школи були вчення Гердера, Шеллінга, Гегеля про прогресивний процес історичного розвитку, відповідно до якого народна

свідомість та народні переконання є джерелом права. І хоча історична школа Німеччини у вказаний період втратила панівні позиції на батьківщині, в Україні вона знайшла сприятливий ґрунт для розвитку. Пояснюється це декількома причинами – це і схожість у соціально-політичному устрої, і інтелектуальна спорідненість країн: в університетах царської Росії було багато викладачів-німців. Переважна частина представників професорського складу університетів проходила навчання у Німеччині. Так, погляди М.Д. Іванишева, М.Ф. Владимирського-Буданова, О.Ф. Кістяківського формувалися під впливом ідей німецьких правознавців і філософів.

Після 1917 р. в Україні утвердилося та набуло поширення вчення про право, методологічною основою якого став марксизм. Право розглядалося як засіб класової боротьби. Цей процес тривав до 70-80 років ХХ століття. Домінуючим було вузьконормативістське розуміння права як сукупності норм, встановлених або санкціонованих державою, які тримаються на примусі тієї ж держави. І тільки починаючи з 70-х років відбувається розширення вузьконормативістського підходу за рахунок включення до правових питань проблеми прав та свобод людини, правосвідомості, намічаються спроби відмовитися від ототожнення права з державними приписами.

Визначальною для сучасної філософії права є ідея гуманізації. Право набуває людиновимірного характеру, що проявляється у визнанні людини точкою відліку філософії, яке проектується у визнанні філософією права своїм ядром права людини і її буття в контексті соціального.

У сучасній філософії права отримав поширення феноменологічний напрям, який за предметом досліджує феномен духовного життя людини. Наприклад, Л.В. Петрова у “Нарисах з філософії права” сутність права вбачає у свободі волі людини, а сама ідея свободи волі розглядається нею як предмет філософії права. Відчутним є сьогодні і ґносеологізм філософії права, який знаходить своє вираження у співвідношенні ґносеології правознавства та філософії права. Зокрема, Д.А. Керімов у “Предметі філософії права” стверджує, що загальна теорія права складається з двох складових – соціології і права та філософії права, а філософію права представляє як “симбіоз загальної філософії і соціології права”.

Вітчизняні представники філософії права стверджують, що “філософія права, будучи основоположною наукою, тобто системним поєднанням принципів логіко-ґносеологічних, онтологічних знань, також надає досліднику-юристу можливість і засіб перевірити, чи придатний вибраний ним метод для дослідження. Філософія права підтримує в юриспруденції живий критичний дух”.

Отже, вітчизняна філософсько-правова думка пройшла складний шлях становлення. Сьогодення вимагає змістовного обґрунтування феномена права у його співвідношенні з категоріями волі, свободи, моралі, визначення міждисциплінарного статусу філософії права. Вивчення праць сучасних вітчизняних і зарубіжних філософів і аналіз фактичних даних діяльності законодавчої, виконавчої і судової влади повинно будуватись на новітніх проблемах політичної і інформаційно-правової дійсності.

Література

1. Драгоманов М.П. Листи до І. Франка і інших 1882-1886. – Львів, 1996. – 234 с.
2. Керимов Д. Предмет философии права // Государство и право. – 1994. – № 7. – С. 3- 5.
- 3 Мальцев Г.В. Социалистическая справедливость и право. – М., 1983. – 176 с.
4. Козюбра Н.И. Социалистическое право и общественное сознание. – К., 1979. – 137 с.
5. Нерсисянц В. С. Право и закон: Из истории правовых учений/АН СССР, Ин-т государства и права; Ин-т государства и права. – М.:Наука, 1983. – 366 с.
6. Явич Л.С. Сущность права. Социал.-филос. понимание генезиса, развития и функционирования юрид. формы обществ. отношений. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. – 207 с.